

n o v i n y p o t u l n é a k a d e m i e

Uši a Vítr

číslo 3

měsíčník

březen 2012

vydává občanské sdružení Proximus v nakladatelství VetuS Via, s podporou přátel a spřízněných duší

„D“ jako Dráták, jako rádio

Haviřovský Petr Melichar se už v našich rozhovorech objevil, tentokrát však otázky míří zcela určitým směrem, na rádio Dráták, www.dratak.cz, jehož je P. M. nepominutelným duchovním otcem i garantem.

Petře, rádio obecně je úžasné médium, vlastně jsme si tak trochu všichni v poslední době splnili sen – vymyslet a realizovat rádio, i když internetové. Rádio Dráták. Co nového ti toto rozhodnutí přineslo do života, čím Tě povzbudilo, čím při té práci strádáš?

Víš, Eriku, ono to flákání má něco do sebe... totiž, u mě ta šťastná rozhodnutí věnovat se podobným věcem vždycky přicházejí, když vypadnu z pracovního procesu. Z toho marného kolotoče vydělávání peněz, které stejně vezme

čert. Když je jich víc, stejně někde zmizí. Když mě vylijou z práce nebo sám odejdu, tam kde by jiný panikařil, co bude, bral druhému lopatu z ruky, jen aby nedejbože nezůstal doma na podpoře, já volno vítám, celý pookře-

ju, nějak se uskrovním nebo zařídím, aby to šlo a hned se propadám do stavu tvořivé lenosti. Dřív tyhle sváteční týdny a měsíce vyplňoval alkohol, knihy, alkohol, přátelé, alkohol. Teď je to horší. Střízlivá hlava tě nutí se něčím zabírat, no a zapletl jsem se s PC a netem... nejdřív jsem si osahal html a vznikl web veselyhrbitov.com... Když

nu výmluvnost abych to setřásl... abych se mohl jen tak plavit, pádlovat, kam chci, je to fajn vytvářet si pořad podle svého... poslouchat nové věci od vás. Třeba Fido... jak se bránil něco namluvit a jeho charakteristický hlas – Psi hodinky, výběr kapel – skvělé... a vůbec všichni v Drátáku. Povzbuzuje mě, že v lidech dřímá tolik talentu pro

Žánrový záběr z drátáckého „studia“, 2012, foto © archio P. M.

jsem zas někde s něčím sekl, byl čas na zkompletování všech těch nasbíraných nahrávek a vydat je na dvd... no a naposled když jsem odmítl podepsat nevýhodnou smlouvu, na údržbě s náma začali postrkovat... to už byl logický krok vyzkoušet rádio.

Fido už před lety cosi kutil shodou okolností s někým, kdo se jmenuje Melichárek, řečený Melda... Dráták byl na světě, mě to tehdy hned chytlo a přispěl pár kusy Tajuplného Oslava o kapelách z Havířova. Pak to zhaslo, ale stejně nám to všem viselo nad hlavama... pár hovorů na Krákoru s Fidem, takový dribling před hodem...

Na náhody už nevěřím, ale stejně jsem zíral, jak šlo všechno samo, samovolně, ti správní lidi se nějak v ten správný čas začnou potkávat... Ondra Vavříček a Tomáš Pukowiec (zona24) a už byl server. No a ten pracovní chaos domluv přes internet o podobě rádia, to už byl ten správný šum. Na chvíli jsi mě, Eriku, vyděsil, když ses do toho vložil a začal rozvíjet koncept rádia s jakousi hierarchií a nabízel mi cosi jako šéfredaktora... sebral jsem všech-

cokoliv tvořivého, jen spustit stavidla nebo lehce vykolejit a nechat všemu volný průběh.

Co mi rádio přineslo nového do života? Nového přímo asi nic, jen válíme sudy ve virtuálu, teď už se zvukem a je radost to poslouchat.

Ondra má taky kameru. Kdo ví, třeba časem zkusíme natočit dokument nebo film... co už. Nějak zkomponujem jeho raky a environment s bigbitem a bude... (smích)

Ano, jistě, to rádio souvisí přímo se životem, což vyplývá z Tvé odpovědi. Není to žádná odlidštěná profesionalita, a taky nám za to nikdo nic nedá. Rád používám v této souvislosti sousloví „naše mediální impérium“ (protože v to počítám nejenom rádio, ale také noviny Uši a Vítr, deskovou značku Ears&Wind Rec. a veškeré naše knižní vydávání. Tvoji interpretaci svobody zcela chápu a akceptuju, nemyslím taky, že by byla nějak příkre proti mému vidění, ač tkvím spíš v tom 20tém století, jak se o tom zmiňuješ – v souvislosti s politickými posuzovací smlouvou ACTA – ve svém posledním Globe Theatre. V tomto smyslu tedy rádio

Dráták není generační, nýbrž spíše mezi-generační. Dá se z tobo nějak těžít? Není to protimluv?

Vůbec ne. Dráták je a doufám bude stále víc pro všechny generace. Třeba pro mě jsou tvé pořady něco jako kotva... Já už, zblblý z netu, vyhlížím ty Davidem Wilcockem slíbené nové technologie, Rossiho E-cat katalyzátor, volná energie nebo se od Hoglanda dozvím, že měsíc Japetus je umělého původu... abych se uklidnil přeždu na Pinchbecka, ale když mám toho globálu dost – pustím si Noční hovory a jsem na Moravě, baví se o Olomouci nebo o kultuře, máš blízko k literatuře, umění – a nakonec i víra. Ještě před lety bych měl ostych takhle psát, ale teď už na to seru. Všiml jsem si, že jsem kolikrát zarezonoval i s tím, cos psal nebo vyprávěl ohledně víry.

Tušení velikosti a jiskry Boha v sobě. Takhle to třeba nazvu. Ne ta víra institucionalizovaná. Dívám se čím dál víc škareději na všechny ty sutany, fangle, zprostředkovatele Boha všeho druhu, nevěřím jim, i kdyby světélkovali... myslím tu prostou víru lidí, kteří se upínají k tomu lepšímu a dobrému... Tisíckrát naivní, tisíckrát vyfuckovaná a zneužívaná (i samotnými faráři nebo honícími psy všech vlád a států, když si nějaký parchant diktátorský něco vymyslí a zamane, či spíše jak se ukazuje, na čem se banksteři usnesou), já to nevztahuju jen na křesťanství, myslím víru v sounáležitost ke krajině, k lidem, co tu žili přede mnou a k věcem, co zanechali, k jazyku... je to o porozumění, ale nevím proč – plete se mi do toho i víra.

No, já to mívám v hlavě všelijak pomíchané, mám totiž dojem, že tohle se rázem stane taky underground, když na to naroubuješ touhu po svobodě... vždycky narazíš. V tom horším případě skončíš v kládě...

Takže Eriku, je úplně jedno jestli vězíš v minulém století s nějakými koncepty, na které jsi zvyklý, já když jsem tě četl nebo poslouchám v Nočních nevyvážených hovorech na různá témata, táhneš ssebou všechno tohle z minula a vzletně umíš povyprávět nebo se ptát... všechno mě to zapadá zase do mého konceptu a vlastně mě umíš ukostřit. Nejenom mě. Nechce se mi věřit, že by mladí dnes obecně byli blbější než my v našich generacích, jsou stejně zvědaví, nasraní... chtějí slyšet, co se to těm „starcům“ honí hlavou nebo spíš – jak z toho ven. Třeba zmíněná ACTA je zvěrstvo nehorázné.

pokračování rozhovoru na str. 8

Dílna

Jana Johana Šmehlíková (1982), absolventka FaVU (obor konceptuálních tendencí) o sobě říká, že „pracuji se sebou jako s objektem, člověkem, plátnem i pozorovatelem“, výsledkem je m. j. i instalace Ta druhá.

V mých pracích se odráží reakce na kulturně konvencionalizovaný fenomén vystavování výtvarného díla, konkrétně fotky, závěsného obrazu či instalace nebo práce ve veřejném prostoru. Narušení určitých konvencí prezentuji v pozici odmítnutí klasické funkce znakovosti, někdy až do momentu její destrukce. Jindy pracuji s tématem zdraví jako jednou z primárních sfér stále vystupujících do popředí zájmu současného člověka. Snažím se poukázat i na druhou stranu mince a na celkovou bipolaritu vzájemného působení, které je či není vždy žádoucí, což je mnohdy v kontextu metaforou.

Má nynější výstava se nese v duchu tzv. proměn, změn – i hrou neustálých rolí. – Kdy je na fotografiích zobrazen sám autor v civilních, zinscenovaných nebo i tzv. profi situacích, tedy vždy – Ta druhá? Pracuji se sebou jako s objektem, člověkem, plátnem i pozorovatelem.

J. J. Š., k instalaci v klubu Boro, 23. 2. 2012

Sépiovou kostí

Pavel „Homér“ Ambrož (1964-2011), básník v nejpůvodnějším slova smyslu, bez úhybů, bez rezerv, villo-novského náprahu a gellnerovského utipu, právě vychází soubor jeho posledních básní, v prosté chronologii.

Duplikát

Když v lednu začne vítr vát,
musím si často říkat –
zda nejsem jenom duplikát
svěráznýho básníka.

Když v lednu začne padat sníh,
bejvám často na odpis.
Pod to co jsem kdys vyčet z knih
dávám jenom svůj podpis.

Když v lednu mrazy udeří
a v noci hvězdy vyjdou.
Já chvěju se jak pápěří,
co když na to vše přijdou.

Když v noci dlouhý noci jsou
já probouzím se ze sna.
Snad přestanu býti krysou,
jenom ať přijde Vesna.

Pak už nebudu duplikát,
začnu bejt zas sám sebou.
V lednu se člověk musí bát,
zvlášť když ho nohy zebou.

30. I. 2011 restaurace

Baron Prášil

Pán Bůh mě prej poslal do světa
abych tam zlý děcka strašil.
Nejsem strašidlo, spíš popleta
a říkaj mi Baron Prášil.

Jenom tu paštčku otvorím
tak se hned po pajzlu práší.
Kecám že lidi jsou potvory
a pivo vod zejtrka dražší.

Číšnice majzne mě hadrem hned,
zavří ju ty stará kecko.
Prej smrdím jak neléčeněj vřed.
Totle mám teda za všechno...

Neumím holt lidi strašiti,
jenom kecám jako debil.
Jak jsi mě moh Bože stvořiti,
líp by bylo kdybych nebyl.

Tahleta básnička veselá
už spěje ke svému konci.
Stejně už nikdo nic nedělá,
snad jen ti pilní Japonci.

A vše si zapište za uši,
hlavně však rodiče vaši.
Strašiti lidi se nesluší,
o tom ví svý Baron Prášil.

31. I. 2011 restaurace

Hastroš

Oblečen jsem jako hastroš,
budu ideální matroš
pro krematoria.
Prej mi zase ruplo v bedně,
tak opět trčím v léčebně,
kazajka mě svírá.

Zdravím spoustu známých cvoků
na cestě z elektrošoků,
doktoři to baští.
Na bláznovský komunitě
náhle rozhodili síť
chlápci v bílých pláštích.

Vymlátili ze mě duši
ti zkurvení lapiduši
v klídku na samotce.
Nadal jsem jim do bestíí,
jako prašivej pes vyji
z drátěného kotce.

Nebudou mým tělem topit,
voni musej love klopit –
ať zaplatěj rundu.
Zas vypadám jako hastroš,
hledejte si jinej matroš,
mám z vás jenom jundu!

18. 3. 2011 restaurace

Chudákova zpověď

Nehraj si furt na chudáka
a choď s rovnou páteří.
Nad špitálem už se smráká,
doktoři ti nevěří.

Nevěř ti ani slovo,
jsou prej horší chudáci.
Mazej domů a hotovo –
nedělám si legraci.

A já mám smutný voči,
měl jsem tu vzornou péči.
V hospodě to roztočím,
budu mít spoustu řeči.

Nehraj si furt na chudáka,
ty votravo vo berlích.
Celej život jsi proflákal,
pivko v kryglu zaperlí.

Zaperlí, naskočí pěna,
pak je s chutí vypiješ.
Ty chudáku beze jména,
vždyť nás všechny přeziješ!

Doktore, všechno bolí,
dobře bylo na JIPce.
V hospodě mě voholí,
pak skončím na záchytcě.

To byla zpověď chudáka,
zaplatil jsem snad svůj dluh.
Nad krchovem už se smráká,
nechce mě čert ani Bůh.

Copak jsou oba dva hlúší,
to jsou tací pokrytci?
Co provedou s mojí duší –
tělo skončí v blázinci...

I. 10. 2011 restaurace

Modlitba

Kočko má,
jež jsi pořád s náma,
zůstaň prosím tě na zemi.
A buď krásná, hrdá dáma,
nikdy nemňoukej – zle je mi.
Posvěceno buď tvé jméno,
Patti či Micka – jedno jest.
Všichni vlečeme svý břemeno
až na konec
– na cestu cest.
A tam nás kočko musíš vést.
Víš, kočko má?
A dříve než spásu
možná svoji krásu
navěky nám dáš...
Kočko má.

13. 2. 2011 restaurace

z knihy Homér / Závět,
Vetus Via, Brno 2012

„Festival lepry“ – fáze druhá, tentokrát v Hrušovanech u Brna, 21. ledna 2012.
 1. Sanitka, 2. Cirkus Cermague, 3. a 4. Hrozně, 5. Kuloáry: Blank & Fido, 6. Cirkus Cermague, 7. Mira Kubín.
 Foto © Arnošt Zukal

O dílech – a lidech

Pravda a bytost

... V Demlově svědectví o Otokaru Březinovi je zaznamenán jeden závažný výrok tohoto básníka: „Ty nejvyšší pravdy nepoznáváme pouhým rozumem, nýbrž zářením celé naší bytosti.“ Tento způsob poznání je vlastní všem světcům a mystikům a tento způsob poznávání projevuje se v podstatě také u všech pravých umělců. ...

Není tedy smyslem básnického a uměleckého díla projev určitých názorů nebo nějaká manifestace určitých myšlenek, nýbrž souhrnný projev člověkovy bytosti. V uměleckém díle není jen myšlenka, nýbrž to, co člověk pro myšlenku koná a jak v ní žije. Je v něm zachycen a uzavřen tep jeho srdce a rytmus jeho krevního oběhu, rytmus jeho kroku a dechu, dychtivost a lačnost jeho zraku, jakost jeho hmatu, zážitky jeho čichu a chuti, chvění jeho nervů, atd. Toto všechno tvoří vlastní náplň uměleckého díla a určuje jeho cenu. ...

Miloš Dvořák, *Umění a život, Akord 1946*

Půvaby vyprávění

Kundera správně poznamenává v *Nesmrtelnosti*, že román vyprávěný nebo zestručněný ztrácí všechnu chuť, splaskává jako propíchnutý balon. A vědomě dělá vše, aby nebylo možno Nesmrtelnost ani vyprávět, ani zestručnit. Natolik se soustředil na tuto operaci, že – jak se zdá – zapomněl na přirozené potřeby a půvaby vyprávění. A tak nelze Kunderův poslední román ani vyprávět, ani zestručnit, ale jen proto, že se podobá mazané zkonstruované mašině, která víří ve vzduchoprázdnu a nevyrobí skoro nic, co by stálo za vyprávění nebo zestručnění.

Jelikož má autor skvělého *Žertu* zálibu v erotismu na pomezí neslušnosti, stává se Nesmrtelnost neslušně dlouhou a neslušně nudnou seancí literární masturbace, zvané polskými jazykovými puristy „samotření“. Masturbace, jak známo, potřebuje palivo plodné imaginace. Ale v Kunderově nekonečném tření brzy přestává autorova (i čtenářova) imaginace působit, až na dosti záhadnou (a tudíž dosti zajímavou) ženskou postavu jménem Agnes. Zbytek je závrtné zručnou mazanici o ničem, kterou neznesmrtelní ani vpletené odstavce o vztahu Goethe – Bettina von Arnim, ani supersamec literatury dvacátého století čili (jak tvrdí Kundera) impotent Hemingway.

Gustaw Herling-Grudziński, Deník
psaný v noci, 1989-1992

Na Oáze s Magorem

Jak mě pronásleduje redaktor Vladimír Hulec stran nedodaných příspěvků, ve mně začíná vzbuzovat paranoii. Posuďte sami: Každý den zahajuji tím, že vylustím křížovku v Blesku. A včera tam bylo v legendě: divadelní noviny na dvě písmena – DN. Že by Vladimír podplatil nebo přesvědčil kolegy z Blesku, aby se mi existence jeho periodika takto vtíravě připomínala?

V pondělí jsem šel na soud se zločincem Johnem Bokem (dozvěděl jsem se při té příležitosti, že už neexistují „přechýny a trestné činy“, nýbrž „přechýny a zločiny“) raduje se ne snad z té kauzy – John prý pochroumal nějakého policistu –, ale z toho, že budu mít o čem psát. Leč soud se nekonal, soudce se přišel omluvit, ochořel, soud se odkládá.

Takže jsem zase tam, kde jsem byl. Nezbyvá mi, než sem dát nějakou tzv. básničku. Uvažoval jsem o tom, že básně se mají psát pouze z nutkavosti nebo na zakázku. Ty první mohou být i dobré, což nikdy nevíme, když je začínáme zapisovat (Věra Jirousová kdysi pravidla: *Chci žít v zemi, kde ke mně přicházejí básně*. Nu, k Věře již básně nepřicházejí – odešla za nimi tam, kde se básně rodí.). A pak jsou básně příležitostné, tvořené na zakázku. Žiju-li drahý čas na Oáze a obecně se o mně tvrdí, že jsem básník, nemohu odmítat napsat verše, má-li někdo nějaké výročí či třeba svatbu. Naposled mne majitelka Oázy požádala, zda bych nenapsal text přímo o Oáze – nu, takovou příležitost pominout nelze.

Už jsem to i napsal a chtěl tady uveřejnit, je to však básnička příliš čerstvá, musí se ještě uležet jako utopenec ve sklenici. Tak dám jinou:

Guillaume Apollinaire
*miloval Krásnohorskou Elišku
ach jak i já bládil
rád bych ji po bříšku
Proč jsem se nenarodil dřív?
i pod bříškem
tak rád bych ji býval bládil
na paborku Venušině
Proč mě předběhla
ta francouzská svině?
Proč jsem se nenarodil dřív?
příboj zas vystřídá odliv
a odliv nahradí příboj
který přišel dřív*

Převzato s povděkem z jednoho čísla Divadelních novin, z nalezeného výstřížku

Vybráno cestou – H. Frédéric Amiel

Slávy, kterou je dnes Amielovo jméno obestřeno, nedosáhl za života svou vědeckou činností, nýbrž teprve po smrti, vydáním deníku. Slyšme, co o tom praví L. N. Tolstoj, jenž byl tak nadšen hloubkou jeho obsahu a jeho upřímností, že se rozhodl udělat z něho výtah: „Nahodilá, příležitostná práce Amielova, jeho deník, zůstane vždy knihou života lidem potřebnou a úrodnou. Vždyť spisovatel jest nám drahý a potřebný jen potud, pokud odkryvá nám niternou práci své duše, ovšem je-li to práce původní, ne napodobená. Amielův deník, v němž, nedbaje formy, jen sám se sebou hovoří, je pln života,

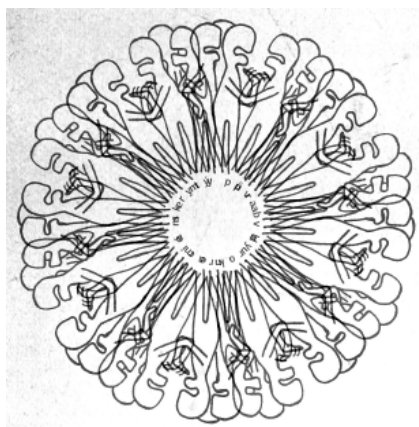
moudrosti, poučení a útěchy a navždy zůstane jednou z těch lepších knih, jež nám téměř náhodou zanechali lidé jako Marcus Aurelius, Pascal, Epiktetos.“ Amiel je v nejvlastnější podstatě duch reflexivní. Celý vesmír je mu popudem a látkou k myšlení. Jako by se v něm děla přeměna všech bytostných sil v pouhé přemýšlivé vědomí. Veškeré smyslové pocity přeměňuje v morální nebo filosofickou úvahu. Pro vlastní počítky hledá kolektivní zařazení, u věcí pídí se po jejich obecném významu. A ježto necítil za života nikdy pružiny ješitnosti a neměl smysl pro osobní ctižádost, zvolil formu deníku pro

svůj palčivý pud reagovat na svět úvahou. Častokrát sám si klade otázku: Proč píši deník? A odpovídá si: „Deník toť samotářův důvěrník, utěšitel, lékař. Tento denní rozhovor je druh modlitby, rozhovor duše s její podstatou, rozmluva s Bohem. Převádí nás ze zmatku do světla, ze vzrušení do klidu, z rozptýlení k sebeovládání, z nahodilosti ke stálosti, od jednotlivosti k souladu. Uvádí nás do rovnováhy. Brousí ducha a zachraňuje od ustrnutí schopnost myšlení a schopnost vyjadřovací.“

*Důvěrný deník, z Předmluvy překladatelky
Růženy Thonové, Praha 1929*

Dřevěná cikáda

SKRYTÝ PŮVAB BYROKRACIE
MY PRAVDU NEMÁME
Guerilla Rec., 2012, CD

Hudba je takové zvukové dění, které lidský subjekt přijímá a chápe v jeho specifické strukturnosti...
Nové CD legentární post-undergroundové kapely z Hlavního města.

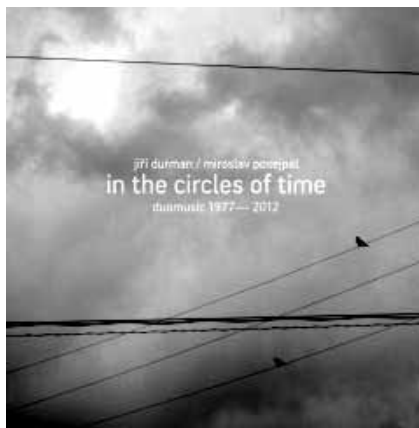
NIKKY SUDDEN & PHIL SHÖENFELT
GOLDEN VANITY
Easy Action, 2009 CD

Nikki Sudden (1956-2006). Působil v kapelách *Swell Maps*, spolu s Davem Kusworthem v *Jacobites*, spolupracoval se členy *R.E.M.*, Rowlandem S. Howardem (*Birthday Party*)... Zemřel náhle po koncertě v newyorském klubu Knitting Factory v roce 2006.
Phil Shoenfelt (1952). Založil kapelu *Khmer Rouge*. Spolupracoval s Nickem Cavem, působí ve *Fatal Shore*. S *Tichou doboudou* natočil první „české“ album. Od r. 1995 žije v Praze, kde hraje se *Southern Cross* (dnes Shoenfelt).
Legendou obestřené album bylo natočeno v roce 2008 v Berlíně, nahrávka se však, nikdy nevydána, ztratila. Nikki Sudden v roce 2006 předčasně zemřel a nahrávka byla až po deseti letech vypátrána a zvukově vyčištěna.

J. DURMAN / M. POSEJPAL
IN THE CIRCLES OF TIME
Polis., 2012I, 2CD

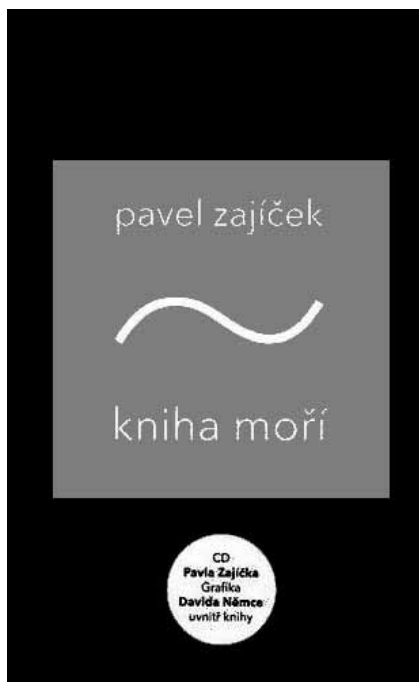
Čeští post-freejazzoví improvizátoři Durman/Posejpal vycházejí z jazzu a alternativy, jejich osobitý hudební jazyk však stejně tak nese stopy etnické

a soudobé hudby, multiinstrumentální praxe i zvukových experimentů.

PAVEL ZAJÍČEK
KNIHA MOŘÍ
Pulchra, 2011, kniha + CD

Kniha moří napsal Pavel Zajíček v roce 1980 poté, co byl nuceně vystěhován z Čech do švédského exilu. Ukázky z tohoto díla byly ojediněle v samizdatu publikovány, jako celek však *Kniha*

moří nikdy nevyšla a zůstala tak po dobu třiceti let pouze v rukopise. Ačkoliv jde o titul citovaný, zejména v souvislosti s českou undergroundovou tvorbou

sedmdesátých a osmdesátých let minulého století, čtenáři dosud neměli možnost se s ním blíže seznámit.

Texty v *Kniha moří* lze zařadit do kategorie poezie, i když mají z větší části podobu delších, jakoby prozaických útvarů, podobných deníkovým záznamům. Jde o velmi otevřené autobiografické psaní, záznamy reflexí, emocí, vjemů a pocitů, které básníka obklopovaly v reakci na nenačnou životní změnu. Mísí se tu záznamy odpozorovaných a prožitých situací s pocity, které ony prožitky v autorovi zanechávají.

Kniha moří vychází v bibliofilském vydání v omezeném nákladu. Její součástí je originální grafika Davida Němce a CD Zajíčkových DG 307, na němž jsou texty *Knihy moří* zhudebněny.

ANGELOS MORFEAS
V RESTAURACI U MRTVOLY
Agadir, 2010, CD

Verše plné napětí, skepse, sebeironie – autor se stylizuje do postavy vydědence, odmítá uhlazenost, obrazy překračují limity přijatých konvencí a místy provokují. Ty nejprovokativnější jsou v tomto CD s gustem zpívány. Stroze, ale přesně je vystiženo prostředí hospod, plné pivních výparů. Jestliže měl autor v prvním CD ještě blízko k představě ráje, pak nyní promlouvá ze světa „nižších pater“. Některé verše připomínají rozhněvaného mladého Villona, aniž by prokletého básníka napodobovaly.

Tyto a další tituly lze objednat v internetovém obchodě www.drevenacikada.cz obchod pro slovo, obraz, zvuk, pohyb, život obchod na www.drataak.cz

„D“ jako Dráták – dokončení

Mimochodem, po tom několikaletém dovzdělávání, jak to vlastně s tím světem vypadá, kdy jsem přečetl všechny možné materiály, knihy nebo články z netu, už mi docvaklo, že celá skrytá historie válek, inženýrů duší, ideologií, společenských změn není o ničem jiném, než tohle vlákno v lidech zachytit a umět ovládnout. Téměř nikdy se v lidech tahle jiskra Boha v sobě nepodporuje ani netoleruje, ale dusí, přikrývá nánosy výmyslů, vin a strachů k jejich ovládnutí... a svoboda – ta nezná věk.

To jsou témata tak široká a rozhledlá, nejednoduchá v jakémkoli ohledu, že na jejich vyčerpání nejspíš ani rádio Dráták nebude nikdy stačit, o našich osobních snahách ani nemluvě. Jaké fantazie Tě ještě napadají v „radiových rozletech“? koho ještě přizvat ke spolupráci? najdou se lidé? jakou vzletnou myšlenkou bys tento náš rozhovor ukončil?

Jo, už jsem na zemi... No, Dráták... tomu přeju, ať se najde ještě pár přispěvatelů, kteří si budou schopni sami dát dohromady nějaký pořad, nejlépe pravidelný o hudbě, s hudbou nebo bez,

třeba jen mluvené slovo, rozhovory – témat se vznášá všude kolem... nebo přednášky, to by bylo terno. Nedávno jsem zachytil na youtube přednášku Milana Kozelky, byla skvělá... nebo četbu na pokračování... jenom kterou knihu vybrat? Možný problém s autorskými právy? Klidně bych se na to vrhnul sám něco namluvit – i když nemám zas tak velkou zpětnou reflexi, jestli mám vůbec přijatelný hlas a přednes... no co, tak do prvních mejlů, ať sklapnu a neprzním literaturu... A když jsme u toho, taky mě napadlo namluvit něco jako výroční „drama“. Rozhlasovou hru, že bychom se všichni sešli u mikrofonu, třeba v hospodě, rozdali role... to by byla jízda. Nechceš vybrat nějaký „kus“? Fido by zároveň vyráběl efekty... podle jeho znělek už mu to jde, nataháme mu tam plechy a virbly, psa už má... (smích).

I když mě omezuje technika (nepatřím k té tlačítkové generaci, na PC jsem Lama, co se naučím, hned zapomenou a musím to pracně křísit, já už zapomínám a pletou se mi hesla... tuhle jsem se

málem nedostal ani k nám na drátácký admin...) a taky času je někdy málo, ale doufám, že se Dráták zas dostane do jiné polohy, až začnem používat nový soft SamBroud, jen se s ním naučit... To už bude naostro... můžem tam samozřejmě přimíchat připravené nahrané pořady, ale taky živé vstupy... Nebudu muset ztrácet čas s nahráváním a zpracováním a rovnou mluvit. Vysílací čas by se taky mohl rozšířit... Jen musíme získat více muziky, ať se nám to, co máme, neohraje... Takže nic vzletného na závěr, jen výzva: Lidi, pokud máte kapelu (a žádné techtle s OSA), chcete zaznít v Drátáku? Pošlete nahrávky nebo odkaz na některou z adres, které najdete na www.dratak.cz.

otázky elektronickou poštou – j. e. f.

Poznámka k provozu: Rádio Dráták v současné době vysílá pořady „Globe Theatre“ a rozhovory „Rovně“ z Havířova, z Brna pak „Hrách na zed“ (noční nevyvážené hovory) a hudební „Pší hodinu“, z podzemního Slovenska – „Trenčianske bublanie“.

Zátiší „D“, foto © archiv Petra Melichara

Napříč – Glosy – Poznámky

Duch a císař

Císař má nezvladatelnou touhu nejen po tom, co patří císaři, ale i po tom, co náleží Bohu – chce si podřídit celého člověka... Stát, který by měl sloužit císaři, se nezajímá o člověka, ten pro něj existuje leda jako užitná jednotka. A když se začne o člověka zajímat příliš, dochází k tomu nejhoršímu – začíná člověka zotročovat nejen navenek, ale i vnitřně, přičemž ovšem vládu Ducha nelze naplnit vládou císařovou. Duch je nekonečný a je obrácen k nekonečnu. Císař je však konečný a chce mu vtisknout pečeť své konečnosti. Císař má požadavky, které musí plnit všechno stvoření... Dualismus Ducha a císaře, jenž stojí v protikladu vůči všemu monismu, nemusí znamenat odvrát od světa a od dění v něm. Duch se musí prodrat do objektivovaného světa a prorazit jeho nutnost a otroctví. Vždy to byl pohyb po vertikále, jenž se pak vždy objektivoval a symbolizoval na horizontále.

*N. A. Berdajev, Říše Ducha
a říše císařova, 1951*

Východ – Západ

Nejasnost našeho vztahu k Západu mi jde hrozně na nervy. Polák, který se konfrontuje s východním světem, je Polákem definovaným a předem známým. Polák otočený směrem k západu má nezřetelnou tvář plnou nejasného hněvu, nedůvěry, záhadné podrážděnosti.

Witold Gombrowicz, Deník I. 1953-1956

Z útrob mobilních telefonů

Díky za zprávu (*o večeru věnovaném* † Pavlu „Homéru“ Ambrožovi), mám odpolední, ještě ordinuju, jsem vyčerpaný, neschopen někam jít. Na Potulném dělníkovi to bylo Homérovo poslední čtení, jsem rád, že jsem byl u toho, v tak dobré formě jsem Homéra ještě neslyšel. Bude mi chybět i v ordinaci. V čekárně nenechal na pochybách „nóbl lidi“, že jsou u doktora a ne u bankovního poradce. Pěkný večer všem, kdo přijdou!

Robert F., 24-líst-II 18:10

Námraza na chodníku, led v srdci, město zatuhlé v normalizaci, ačkoli se tváří jako provozovatel světového počítače... Ostrava...

Ivan M. II-pro-II 01:13

Trh vánoční. Vrh koulí. Vrah s boulí. Vesele častušky na oprátce z pěny Ostravice. Šťastné vánoce na špičce nože. Zamordovaný bramborový placek. Jarmark v hlavě. Kedlubna v kaluži svařáku. Náměstí TGM na kulečnickém stole. Bolest v rozkroku. Rozcestí před Betlémem.

Ivan M. II-pro-II 01:41

Je po sobotě. Je nic. Nedělá se. Je nula. Krvavá neděle bez mozolů. Čas na léčení hřebíkem probodnuté ruky. Zkurvená fуска na Pražské. Beton, struzka, šlam. Mamulův šábes, stachanovská čest v Misce zkyslého mléka. Kočky, vítr, pravda. Sonntag. Slunce za hradbou tmy. Dvě hodiny ráno. Neděle. Je po sobotě. Hovno se splachuje i s kalendářem. Modlitba k pondělí.

Ivan M. II-pro-II 02:16

Na cestě

„Balíš...?“ „Ne, normální prevence – abych nezapomněl, že jsem na cestě.“

*C. Cattani z TV seriálu Chobotnice,
Tomáš P. 09-led-II 23:33*

Siločáry

Život nás vždýcky vede tam, kam nás vedou naše morální důvody. Nikdy nevíme, jak všechno dopadne. Jenom jdeme, konáme skutky, a tak jdeme od jednoho k druhému. Kam nás doveďme, nevíme. A mluvíme a píšeme. A to, co mluvíme a co píšeme, je ve shodě s tím, co děláme. Děláme-li něco jiného, než říkáme, nepochybně jdeme do záhuby, kde ztratíme základní vědomí právě o těch morálních důvodech.

Měřítka

Lidé, jejichž rozhodujícím měřítkem jsou peníze (drtivá většina reprezentantů veškerých institucí země), podle toho jednájí, jiné kritérium nemají, o jiném neuvažují, proto jsme v takovém morálním marasmu, v jakém jsme, za takovýchto výchozích parametrů je to nezměnitelné.

jeř

Tak je to

Jsem na konci, nebo ještě ne? Jsem šílený nebo v nejlepší formě? O tom se nesmí uvažovat, musí se pokračovat. Tak je to.

Jan Zábřana, Celý život, 1992

Lapač snů

Moje „teorie“ je velmi prostá, pokládám dnešní chlapy za bačkory, na rozdíl od žen, které se už od sporáků hodně uchýlily, pracují, kam se jen člověk podívá, zatímco chlapi mudrují a zpíjejí špatné svědomí, teď poslouchám paní Medu Mládkovou (matka mého otce se jmenovala Zdeňka Mládková, s Janem Mládkem spřízněná), otec o ní mluvil vždy s velkým respektem, teď po dlouhé době ji slyším opět mluvit a vše si mohu jen potvrdit, jasné, přesné věty, bez náznaku zdejších komplexů v jakékoli podobě, aspoň tato dáma ještě vydržela (pro jistotu kontroluju neuvěřitelný ročník narození

– 1919!), ještě jsou někteří, na nichž jako by ještě nějak spočíval smysl toho pas-kvilného státního útvaru jménem „česko“, který je ovšem přímým potomkem Československa, které ještě bylo nutno brát vážně, s jeho evropskostí, schopností mobilizace, bránění milované země, s celou historií jeho vzniku a dvacetiletou – naneštěstí tak krátkou – existencí, co zůstalo, je žalost a defetismus, ubohost nesmyslného cestování a „dovolených“, trapného pachtění po „světovosti“, když „české ručičky“ se transmutovaly v zlodějské polochromé, – dívám se na hodiny, je 19:19 – mnoga ljeta, paní Mládko-

vá! • Vráta D. sdílí na Facebooku text o tom, že Čechům příliš nevdá práce dětí (při jakémsi průzkumu lidí z fair trade) – jaký div? to jenom dokazuje otrockou mentalitu, o níž ustavičně hovořím i píšu • ozývají se mi přátelé většinou v pátek, že přijeli do Brna, že jsou v Brně atd., proč neprijdou ve čtvrtek, kdy mám „den otevřených dveří“? mohli by připlatit na muziku, na pomocníky, na poesii, na baru pročechnat lahve a pípy, ne, oni přijedou v pátek, nebo v sobotu, kdy mám nejlepší čas na práci... ale vlastně, je vůbec dobře, že přijedou...

j. e. f.

Underground – aspekty

Performance podle Allana Kaprowa

„The artist's job is to be a witness to his time in history.“

– Robert Rauschenberg

To Kaprow, a Happening was „*A game, an adventure, a number of activities engaged in by participants for the sake of playing.*“

„The line between the Happening and daily life should be kept as fluid, and perhaps indistinct, as possible.“

– Allan Kaprow

„Some of us will probably become famous. It will be an ironic fame fashioned largely by those who have never seen our work.“

– Allan Kaprow

Performance je obvykle buď hra, tanec nebo koncert předváděný divákům – a to i v případě avantgardy. Jsou dva typy performancí prováděných umělci v současné době: převážně divadelní performance a méně známá a poznaná ne-divadelní performance. Odpovídají, což je zajímavé, dvěma významům slova performance v angličtině. Jeden význam odkazuje k umělecké dovednosti, jako např. hrát na (performing on) housle; druhý význam pak souvisí s vykonáváním zaměstnání nebo funkce, ale znamená i plnit úlohu, vykonat službu či povinnost; např. pumpa s vysokým výkonem (high performance engine).

Divadelní performance v nejširším smyslu se netýká jen žánru divadelní hry, ale zahrnuje také svatební obřady, závody dobytčích vozů, fotbal, akrobacii, vojenské přehlídky, televizní show, vyučování ve škole, politické demonstrace. Něco se děje na určitém místě, někdo přichází, aby se zúčastnil; začíná se a končí, když uplynula obvyklá doba.

Ne-divadelní performance začíná textem, představou a obecnstvím (dojatým tou představou). Na začátku šedesátých let experimenty happeningů a events ve Fluxu vyloučily nejenom herce, role, zápletky, zkoušky a reprízy – tyto důsledky podvojněho rozdělení divadla. Ale také se obešly bez obecnstva, jeviště, hodinového bloku času atp. To jsou prvky potřebné v každém divadle, dříve i nyní...

K myšlence ne-divadelní performance přispěly aktivismus, landartové instalace, díla konceptuální, informační umění a body art... Bez obtíží spatříte performanční stránku telefonního rozhovoru, hloubení zákopu v poušti, rozdávání náboženského traktátu na rohu ulice, sbírání a uspořádání populační statistiky nebo ponořování těla do teplé a studené koupele.

Obávám se, aby se možnosti (ne-divadelní) performance neproměnily v konvenci. O performancích totiž referují fotografie a texty; obojí je předváděno v galeriích jako umění nebo je celá situace nedotčená přenesena do galerie jako Duchampův *pissoir*; neboli tyto performance jsou přednášeny uměleckému obecnstvu jako divadlo. Tím se jedná o prodejnou „zručnost“ – dává se přednost ne-umění „uvařit“ před jeho „syrovým“ prvotním stavem.

Experimentující menšina... nežádá tradiční prostory, uspořádání a podobné formality performance, protože „performance“ je postoj – týká se zapojenosti v určité rovině do něčeho, co se děje. Nemusí to být na jevišti, ani to nemusí být ohlášeno.

Umělec může:

pracovat ve známém druhu umění a svou práci předvádět ve známém uměleckém kontextu, např. malířství v galerii, poezii v básnických sbírkách, hudbu v koncertních sálech atd.

pracovat neznámým, tj. neuměleckým způsobem, ale práci předvádět ve známém kontextu umění, např. placky v galerii, telefonní seznam prodáváný jako poezie.

Pracovat známým uměleckým způsobem, ale práci předvádět v neuměleckých souvislostech, např. Rembrandt jako žehlící prkno, fuga v rouře klimatizace, sonet jako inzerát.

Pracovat neuměleckým způsobem, ale předvádět práci jako umění v neuměleckých souvislostech, např. testy vnímání v psychologické laboratoři, terasy proti erozi v horách, opravování psacích strojů, sbírání kuchyňských odpadků atd. (pod podmínkou, že umělecký svět o tom ví).

Pracovat neuměleckým způsobem a v neuměleckých souvislostech, nenazývat tuto práci uměleckou, ale si v podvědomí podržet, že někdy to také umění být může, např. systémová analýza, sociální práce v ghettu, stopování, myšlení atd.

Každý umělec se může zařadit do jedné z těchto pěti možností. Většina umělců patří pod první bod, velmi málo ke čtvrtému a pokud vím každý, kdo se řadí k pátému, s uměním zcela přestal...

Performance v ne-divadelním smyslu, kterou zde probírám, se velmi blíží páté možnosti...

V současnosti jsou takové performance obvykle ne-uměleckou aktivitou provedenou v ne-uměleckých souvislostech, ale předvádějí se jako quasi umění lidem naladěným pro umění. Těm, kteří se nezajímají, zda je tato performance umění, nebo ne, ale kteří se o ni mohou zajímat z jiných důvodů, se tato práce nemusí ospravedlňovat jako umělecké dílo. Tak např. v performanci z roku 1968, která zahrnovala dokumentování průběhu mnoha výměn pneumatik u benzinové pumpy v New Jersey, zvědaví zaměstnanci často říkali, že je to sociologická studie (což v každém případě byla), ti v autech naproti tomu věděli, že je to také umění.

*Allan Kaprow, Non-theatrical Performance, Artforum, 1976
in Vokno č. 4, leden 1981*

Před třemi lety, z jedné cesty

... Mimoděčně se přede mnou otvírá malý zápisník, který mi kdysi dřív kamsi zapadl, – na stránce „† Úterý 12. května 2009 / Brno / rychlík do Stralsundu / Vídeň – S., jméno Karl-Maria von Weber“, nevím v této chvíli vůbec, proč a kam jsem jel, až postupně se vzpomínka vynořuje z paměti, – následuje zápis: „na venkovní teploměr jsem se zapomněl podívat, vedle mne mladík pročítá internetovou sjetinu (používá se ještě to slovo?) s velkým nápisem „Cesty současné české prózy“, základní jména: Zdeněk Pluhař, Bohumil Hrabal, je 7:46, pod mrakem, ale neprší, mladík si pouští do uší jakýsi pomalý, ale velmi elektricko-mechanický rytmus, hlas zpěvákův z dále se mi zdá vyumělkovaný, náherná květnová zeleň stromů, když projíždíme z Brna směrem k Blansku, příroda, pokud ji člověk nezničí, má neuvěřitelné půvaby, v zeleni jsou zaseknuté mohutné betonové masivy, vsazené do lesních tišin při stavbě železnice, vjíždíme do Adamova, existuje jistě *Encyklopedie Brna*, internetová, po pěti letech provozu stále bez podpory Radnice, to odpovídá jejím všehlupským představám o historii, o kultuře, o vlastním městě, jako by byli tito plebejci jati jakousi hlubinnou, nevylečitelnou záští vůči vlastnímu městu, vůči všemu noblesnímu, jaderným dějinám, skutečným tradicím, které by si přáli ztupit, zploštit na profil plakátu s jejich vlastními prázdnými obličejí, – mám

v hlavě jakousi anketu o „nezávislé kultuře“, živé kultuře, nezávislé na čem? proti čemu se vlastně angažuje (či může či má angažovat), miluju atmosféru (i způsob) Woodstocku (1969), byla to jen dobová záležitost? Vietnam? šedesátá léta jako zvláštní souvztažnost více fenoménů? – Oáza, u obvyklého stolu M., kdosi se mě ptá, jestli se znám s Láďou Sáblikem, „cože? já mluvím o Karlu Hynku Máchovi a ty na mě s Láďou Sáblikem?“ – přisunuji zápisník k M., říká, „nevím, mě vůbec nic nenapadá“, pak píše: „Nevím, proč by měla existovat vůbec jakákoli kultura, ale evidentní je, že existuje, zřejmě proto, že je bytostnou lidskou potřebou. To, že jsme v NATO (což mne těší) a v EU (což mne netěší), s tím myslím nijak nesouvisí. A že bychom žili v právním státě, to snad tvrdí jenom zpučná vrstva těch, kteří mohou beztestně páchat cokoli. Za jednu z největších chyb roku 1990 považuju ustavení tzv. kontinuity právního systému – legalizování komunismu do dnešních časů. Nicméně – možná právě proto tady nutně tzv. nezávislá kultura existuje a bude existovat dál, jelikož její tvůrci nechťejí mít s vládnoucí vrstvou a jejími svinstvy nic společného. Ale nesmíme přehlédnout, že na něčem kultura závislá přece jenom být musí – a to na míře talentu těch, kteří ji vytvářejí.“ – „A na charakteru ne?“ namítám... „Charakter je v umění na hovno, když nemáš talent.“ zchlazuje mě replika, rovněž písemná, I. M. J., – taky rubriku „Mizející slova“ bych rád v *BOXu* zavedl (třeba – „fakule“ – germanismus ovšem, v dětství hojně jsem slyšel, „pankejt“ a mnoho dalších), – ptal se Stevieho Wondera kdosi, „jaký to je bejt slepej?“ – „pořád lepší než černej“, odpověděl prý S. W., – „Šampaňské! To jsme dlouho neměli“ – údajná poslední slova A. P. Čechova, říká houslista Lukáš M. – „Bohužel odulá Eva a Vašek s ovarem, Leona Machálková s umělým nosem, Lucie Bílá s operovanými víčky a kdoví čím ještě – Eurosong, sportovní mistrovství, to je kultura dneška. Všechno ostatní: divadlo, koncerty, knihy, výtvarné projekty, jsou hluboko pod ní. Nechápu proč. To je všechno –“ uzavírá Pepa K., – kdosi mi říká, „málokdo ví, že za Janáčkovým divadlem je Týršův bar“ –

j. e. f.

Nejde o krev, a umíme se už chovat slušně

Uf, Eriku, tak jsem si dojel pro pivo a 2 × si to přečetl (*viz texty J. K. v Uši a Vitr č. 5/2011 – pozn. jef*) – a měl jsem z toho radost, ale skepta a nedůvěra už zase převažuje – je to příliš dávno, je to za

horizontem. No, chtěl jsem ti toho teď napsat vlastně víc, ale najednou nevím. Ještě něco napíšu – když je někdo ve škatuli undergroundu, tak je nějakým podivným způsobem v prdeli – lidi se na tebe dívají s očekáváním, to je strašný, chtějí si něco potvrdit, asi své mládí. Ti, kteří se mi líbí dodnes, na to serou. Myslím, že mám zásadní zážitek – nikdy jsem nečetl rád, mě to frustruje, ale jednou jsem v totální depresi někde něco odchaptěl, vůbec se mi to nelíbilo, v depresi jsem odešel, ale nebyl to underground, naprosto cizí lidi, nějaký verše jsem tam vrčel, ale když jsem odcházel, tak se tam na mě culily nějaký mladý holky, vůbec mě to nezajímalo, nebyla na to nálada. Ale třeba to někomu nějakým zázrakem udělalo radost? Mně tedy ne, ale takhle by to snad mohlo fungovat – bez minulosti a přítomnosti snad něco ze sebe vypálit, nečekat nic a jít pryč. Bez naděje a bez radosti. Přeci jenom možná když to z člověka leze, tedy když to jako píše, hm, nevím. Možná není marné, když člověk ukáže svou ohyzdnost, beznaděj, protože to máme společné, i ti krásní mladí lidé o tom vědí. Ale undergroundová škatule je hrůza. Na obranu téhle škatule bych uvedl, nevím, jestli jsem ti to nepsal – byl jsem nedávno v Radotíně na nějakém takovémhle večírku a nesral mě tam vůbec nikdo, vlastně naopak. Už se umíme chovat slušně. Asi už nejde o krev – já už to raději utnu, to bych se dostal až nevím kam. Měj se.

Jarda

Eriku, tenhle mail je samá beznaděj atp., to je taky jen okamžitá nálada :) eh

e-mail editorovi z 30. června 2011

Upřesnění jedné citace

„Celý spor vězí v otázce, co je důležitější: Shakespeare nebo holínky. Rafael nebo petrolej? ... a já říkám, že Shakespeare a Rafael jsou víc než socialismus, víc než chemie, ba víc než celé lidstvo. Oni jsou tím nejlepším ovocem, jaké se kdy urodilo! Chápeš, že lidstvo by se obešlo bez Angličanů nebo bez Němců, a bez ruského muzika teprve. Obešlo by se bez vědy, dokonce i bez chleba by se obešlo, ale bez krásy žít nelze, bez krásy bychom na světě neměli co pohledávat. V tom vězí celé to tajemství, celé naše dějiny! Sama věda nepřezijí bez krásy ani minutu, – chápeš konečně, že věda bez krásy upadne do sprostáctví, že ani hřebík nevymyslíš bez krásy?“ (*aristokrat Štěpán v rozhovoru s Šatovem*)

F. M. Dostojevskij, *Běsi*

Úsporná kuchařka

Chlebové smaženky

Vypisujeme jako přechod z dob bojnosti, následují pak recepty již výhradně úsporné.

Suroviny: nakrájená půlka staršího chleba, 4 vejce, trochu mléka, sůl, mletý pepř, sušené oregano, mletá sladká paprika, olej na smažení, plnotučná hořčice nebo kečup, 2 velká rajčata, 1 cibule. Krajíce chleba, namáčené v ochuceném vejci, příjemně nasáknou chutí koření. Jakmile chleby usmažíme, položíme je na papírový ubrousek, potřeme ještě za tepla hořčicí nebo kečupem a obložíme cibulí a rajčátkem.

Zelná z Herálce

Do hrnce: kysané zelí, cibule (nakrájená), kmín, nové koření, bobk. list, sůl. Až je zelí uvařené, přilít smetanu zaklechanou s moukou (hladkou) a povařit. K tomu: štouchané brambory s škvarkama nebo s osmaženou slaninkou a s osmaženou cibulkou každopádně. Podává se zvlášť a přijídá se.

zapsáno v neděli 26. září 2010

Mléčná poliuika

Uvaříme potřebný množství mlíka, přisolíme a před koncem přidáme nudle

měkký, poliuika je hotová. Čím tučnější mlíko, tím tučnější POLIUKA (a asi i lepší).

Nudle

Kopeček z hrubej mouky s drolíkem, tam 1 vejce + voda a hněteme. Rozválíme na 0,001 cm, prosušíme, naproužkujeme a naskládáme a krájíme co nejrychleji, aby to vypadalo, že to neděláme poprvé.

zapsáno v brněnském klubu Fléda, v sobotu 5. března 2011, laskavostí paní Marušky Řádkové, na pódiu zrovna bráli Muchomůrky bílé, 01:06

Polní knihovna

Úvaha o Evropě I

... Po staletí jsou evropské národy přivyklé, že zároveň s odehrávajícími se historickými proměnami se objevují lidé, kteří se je snaží objasnit, kteří usilují o jejich definování. Takový byl úkol ryzích intelektuálů. ... Stejně jako u vitamínů je to funkce nepatrné kvantitativní hodnoty, bez níž však organismus nemůže žít. Poprvé po mnoha staletích tato objasňující práce nebyla v posledním dvacetiletí splněna. ...

Druhá, podstatnější nesnáz spočívá v tom, že Evropa je nepochybně jedním prostorem, avšak prostorem nasyceným civilizací a tato naše evropská civilizace se nám samotným Evropanům stala čímsi problematickým. A nejen to. Rozprávět o kterémkoli důležitém námětu je dnes nadmíru obtížné, protože sama slova ztratila účinný význam. ... Jediná dvě slova, která si uchovávala jistou vážnost, vězení a smrt, dnes již nic neznamenají, protože do vězení se posílalo z příčin nejmalichernějších a vraždilo pod záminkami.

... Například slovo demokracie se stalo hloupým a klamným. Zdůrazňuji slovo, ne skutečnost, jež by se za ním *mohla* skrývat. Slovo demokracie bylo inspirující a úctyhodné, když ještě bylo *alespoň ideou*, významem v jisté míře relativně kontrolovatelným. Avšak po Jaltě se toto slovo stalo nevěstkou, protože tam bylo vyslovováno a podepisováno lidmi, kteří mu dávali odlišné, ba protirečivé významy: demokracie jednoho byla antidemokracií ostatních dvou, avšak ani tyto dva se dostatečně neshodli na jeho významu. Pro Angličana je americká demokracie zřízením dovolujícím lidu každých pět let zvolit nového tyрана. Prezidentský systém by byl Angličanem pocítován jako tyranie periodicky pulsující v rytmu jednoho lustra. Slovo demokracie bylo zprostitováno, protože *na sobě* přijalo nejodchylnější muže. ... Jestliže současní politici, kteří jsou slepí od narození, věří opaku, nechť na ně plně dopadne odpovědnost za ztroskotání.

Slovo „demokracie“ se skutečně vždycky vyznačovalo nezkrotitelnou pomýleností. Již kolem roku 1850 řekl Tocqueville: „*Tě, co působí největší zmatek v myslích, je používání oněch slov: demokracie, demokratická vláda. Dokud se nedospěje k jejich jasnému vymezení a ke shodě na jejich definici, bude se žít ve zmatku spleť předstáv, z něhož budou těžít demagogové a tyrani. Bude se tvrdit, že země spravovaná absolutním vládařem je demokracií, protože tento vládař vládne v institucích, jež jsou příznivé povaze lidu. Jeho vláda bude vládou demokratické monarchie. Ovšem slova demokracie, demokratická vláda mohou vyjádřit jen jedinou věc: vládu, již se lid účastní větší či menší měrou. Jejich smysl je niterně spjat s ideou politické svobody*“ (?). („*Mélanges*“)

Nelze říci, že Tocquevillova definice by zbavila slovo *demokracie* jeho vrozené zmatenosti. Nejen to, jeho definice, a byl to člověk geniální, odhaluje podstatnou neznalost toho, co to demokracie je, byť Tocqueville jejímu studiu věnoval celý život. Je přece dobře známo, že demokracie *jako taková* je nepřítelkyní svobody a že svou vlastní vahou, není-li brzděna jinými silami, jež jsou jí cizí, vede k většinovému absolutismu. To je další důkaz, že to dábelké slovo je nabitou puškou, s kterou nelze nechat manipulovat prvňáčky myšlení, jakými jsou politici. Tocqueville má však mnohem víc a něco lepšího, co by řekl o demokracii. Vždyť je to on sám, kdo tvrdí, že demokracie „zneviditelnuje despotismus“. Nepochybně si toho byl vědom již Aristotelés a vyslovoval to důrazněji než my: „*Radikální demokracie je tyranii*.“ (*Politika*)

... To, že naše civilizace se zproblematicovala, že všechny její principy *bez výjimky* jsou sporné, není nezbytně nic zarmucujícího ani politováníhodného, ani to není hodinka agónie, zřejmě to naopak znamená, že v nás klíčí nová forma civilizace, a tudíž že pod zdánlivými katastrofami, bolestmi a bídou se chystá zrod

nové podoby lidské existence. ... Evropská civilizace do základů pochybuje sama o sobě. Pozdraveno budiž takové pochybování! Nevzpomínám si, že by nějaká civilizace skonala na záchvat pochybnosti. Spíš si vzpomínám, že civilizace umíraly zkostrněním své tradiční víry, arteriosklerózou svých názorů. ... Člověk potřebuje víru; a mít vlastní přesvědčení je pro něho stejně důležité jako země a pevná půda, na níž by ulehl a odpočíval. ... Pochybnost je tvořivým živlem a nehlubinnější a nejpodstatnější vrstvou člověka, protože ten jakožto člověk přirozený, a ne nadpřirozený, jistě nezačal tím, že měl víru. Dokonce křesťanství uznává, že člověk, přestal-li být člověk nadpřirozený a proměnil se v člověka historického, nejprve ztratil víru a octl se v moři pochybností. ... Když člověk cítí, že se potápí, zareaguje jeho nejhlubší energie, jeho paže se začnou zmitat, aby se dostal na povrch. Ztroskotanec se mění v plavce. ...

Pod povrchovými jevy, jaké se vnímají na první pohled – ekonomickým strádáním, politickým zmatkem – se evropský člověk začíná vynořovat z katastrofy a díky katastrofě! Je totiž vhodné upozornit, že katastrofy náležejí k normalnosti dějin, jsou nezbytnou součástí chodu lidského osudu. Lidstvo bez katastrof by upadlo do netečnosti, ztratilo by všechnu svou tvořivou sílu.

... Proto bych chtěl zvláště Němce nabádat k tomu, aby se tvářili v tvář své katastrofě chovali nejen důstojně, ale elegantně, spatřující v ní to, čím je: čímsi normálním v dějinách, jednou z tváří, které život může nabýt. Neboť leckdy život nabývá tváře, jejíž jméno je porážka. Nu a? Nemůže to snad být dobrý úděl? Ti, kdo mají o historické realitě magickou představu, to nepřipustí. Avšak Machiavelli, jenž v magii nevěřil, nám říká: „*Bylo, jest a bude, / že zlo dobro střídá a dobro zlo, / a jedno druhému záminkou se stává*.“

V podstatě málo záleží na tom, co se nám přihodilo, rozhodující je, abychom toho děj se co děj dokázali využít. Správný hráč přijímá míč tam, kde jej zastihne. ...

Téměř ve všech svých městech žijete vy, Němci, uvnitř obrovské kostry. Jste jakoby ubytováni uvnitř kostry gigantické zdechliny. Pro nás, Španěly, to není nijak závažná okolnost, protože my Španělé milujeme také – i když ne *pouze* – skelety. Největší a nejpůvodnější silou Španěla je to, že neukládá podmínky životu; vždycky je hotov ho přijmout, ať se mu představí s kteroukoli tváří. Dokonce na životě nepožaduje samo žití. V každém okamžiku je připraven ho prostě a bez dlouhého mluvení opustit. To nám dává vůči životu nepřekonatelnou svobodu a díky tomu reagujeme vždycky v nejzazších situacích, v nichž jsou všechny naděje ztraceny. Proto jsme se specializovali na války za nezávislost a války občanské, jež jsou válkami zoufalství. ...

... Zbavte se co možná nejdříve všeho, co v současném stavu vašeho ducha je jenom traumatickým následkem strašlivé katastrofy, a ponechte si to podstatné, co po mém soudu spočívá v dvou věcech: jednou je bezmezná schopnost energické reakce, jež tkví v německém národě a dělá z něho jediný dosud mladý národ Západu; druhou je klidné, důstojné, a dokonce elegantní přijetí porážky. ...

Podstatou člověka není setrvávání, ale pohyb. Náležíme k semeni Hérakleita, nejgeniálnějšího z myslitelů, jenž však byl vždycky vykazován za hradby filosofické obce jako zlosyn. Naše příd míří ke kultuře, která jediná je přiměřená bytosti, jakou je člověk, jenž uprostřed světa v neustálém pohybu sám je pohyblivý. Budiž naším heslem *Mobilis in mobile*, pohyblivý v pohyblivém. – Anebo řečeno Goethovými slovy: „*Všechno ovládá bytost proměnlivá, jež v nás a s námi se mění*.“

José Ortega y Gasset, přednáška na universitě v Západním Berlíně, 1953 (pokračování příště)

Antikvariát

Hyperpop

Název není zrovna originální, neboť se jedná o zřetelnou narážku na Steinbeckovu novelku *O myších a...* ale trefně vystihuje obsah, takže nešť.

Začnu pozorováním. Už nějaký čas žiji v Německu a živím se prodejem knih. Zatím jsem spíše než beletrii četl slovníky – z pokusů o četbu krásné literatury se stávalo listování ve slovnících. Tím více mě zarazilo: v antikvariátu se objevil román *Berlínské orgie* Thomase Brussiga, otevřel jsem ho a plynule četl. Pomoci slovníku netřeba.

Naopak, před vánocemi se mi do rukou dostal román Nelsona Algrena *Muž se zlatou paží* – v češtině pokud vím je nedostupný – a protože jsem již dříve přečetl kongeniální převod jeho povídek z pera Jana Zábrany, začal jsem se do tohoto románu. Můj elán se roztrhl na mé jazykové neznalosti.

foto © archiv autora

Oba romány mají podobný sujet: odehrávající se ve velkoměstském polosvětě zabydleném mimostojícími – štetky, pasáci, návštěvníci zakouřených barů... Autoři jsou oba zkušení rutiněři, rychle skicují pomocí mluveného slova situace a postavy. V tomto ohledu jde o díla svěží, která čtenáře nezatěžují psychologizováním a děj nepostádá dynamiku. Romány jsem rozečetl v rozpětí jednoho měsíce, takže má znalost němčiny se nemohla dramaticky změnit.

Nahlédneme-li do tiráže, vidíme, že rok vydání je v případě Algrenova díla 1956 a Brussigova 2007 – obě knihy dělí prakticky padesát let. Jak jsem napsal, oba romány se žánrově odehrávají v břichu velkoměsta. Hlavní rozdíl je v postavení, respektive pohledu vypravěče. Algren má před sebou akvárium nebo voliéru a popisuje chování postav v tomto mikrosvětě. Brussig je naivní reportér, do jaké míry jeho naivita je předstírána, nedokáži říct, a čerpá z bezprostřední zkušenosti.

Brussigův motiv: při hledání bytu mu byl nabídnut byt v piano nobile jakéhosi činžáku, jenž byl zařízen poněkud neobvyklým a nečekaným způsobem. Stěny byly vymalovány rudě a pokoje s vysokými stěnami rozděleny na jakési cely. Koupelna je obložena zrcadélky kosočtvercového tvaru... Brussig jako profesionální literát se rozhodl z tohoto prostředí napsat reportáž. Jedná se o *Bildungsroman*, autor popisuje svou procházku tímto světem ne nepodobným světu *Děti ze stanice Zoo*. A přesto, opravdu se tolik změnil způsob vyjadřování za padesát let? Brussig mi připomíná postavu *pisatele* z Tarkovského *Stalkera*, unavený světem literárních salónů vrhá se do světa v pouze po dobrodružství. Rozdíl je v tom, že Brussig napsal

pop-román. Jako štetky, co si udržují odstup díky kondomu, se Brussig nedá pohltnout a drží si tvář spořádaného burzoa.

Začal jsem Steinbeckem, a tak plynule navážu. Když jsem byl mladší, marnil jsem čas četbou – mimo jiné *Na východ od ráje*. Román je také velmi zručně napsán přístupným jazykem a hrdinové jsou archetypy – pop-román? Brussigovo dílo je také plné narážek, autor má vysokoškolské vzdělání a netají se tím – a jeho předstvy o prostituci jsou vesměs knižní. Podstatný rozdíl je v literárních narážkách, zatímco Steinbeck vychází – ve snaze napodobit Dostojevského – z Biblických archetypů, Brussig si vystačí s dílky pop kultury. I to je zrcadlo naší doby, dobového vkusu.

Poslední kniha, o níž bude řeč, – omyl, provedu ještě jednu odbočku – Julius Firt, *Knihy a osudy*: doporučil mi ji jeden starší pán, v době když jsem prodával na stánku Atlantisu – je *The Film Club*. Nic neříkající název paperbacku mně neznámého spisovatele Davida Gilmoura a podtitul: otec, syn a výchova, kterou nelze ignorovat. Kniha byla v krabici s paperbacky, jež mi věnoval kdosi, kdo je už nepotřeboval a položil je před dveře antikvariátu. Krabici jsem otevřel, knihy prodávám, tak jsem musel stanovit cenu. Podle čeho se orientovat, jistě, na zadní obálce je čarový kód s cenovkou 13,20 Eur, brožura je jako nová: čtyři Eura a šup s ní na ulici. Nicméně, jak je zvykem, na zadní obálce jsou útržky z recenzí „... dostalo se mu literárního uznání od osobností tak rozdílných, jako jsou William Burroughs a Northrop Frye“.

Jedním z mých zaměstnání bylo povolání učitele. Dokonce jsem měl příležitost učit i dopívající závadovou mládež, ano, budu vulgární, v jakémsi odkladišti zanedbaných imbecilů. Mladík v knize se na první pohled neliší od mých bývalých žáků – v hlavě pích, trávu a hip hop. Jeho otec si uvědomuje, že školní výchova se v jeho případě, i on byl obětí tradiční výchovy, jaksi míjí účinkem. Začne tedy se synem sledovat filmy a o filmech s ním mluvit. Zvolil tedy poněkud netradiční přístup, ale syna na rozdíl od jeho učitelů zaujal a pozornost si nevynucuje za cenu strachu.

Proč jsem zmínil tuto poslední knihu? Zarážející je kánon sledovaných filmů, autor je – myslím – anglofonní Kanaďan a citovaná díla jsou téměř bez výjimky hollywoodské produkce. Jedná se tedy o spotřební zboží a mladíkovi se dostává jakési pop-výchovy. Hyperpop je jazykem a sociálním prostorem doby.

Poznámka:

A co jsem si vybral pro sebe: *Under the Volcano: An Inquiry into the Life and Death of Malcolm Lowry* (1976). Román *Pod sopkou* mě svou úžasnou plasticitou uhranul. Budu citovat Gilmoura: „Lze říci jen toto: Sopka je ten nejlepší dokumentární film, co jsem kdy viděl. Když jsem se před dvaceti lety poprvé objevil v televizi, zeptal jsem se vedoucí výroby, jestli o něm slyšela.“ „Děláš si legraci?“ odpovědla. „To je důvod, proč jsem začala dělat pro televizi.“ Potom začala z filmu citovat: „Když se rozpiješ jako já, snad pochopíš staré dámy, které hrají domino v bistro v sedm ráno.“

A o čem film je: Malcolm Lowry, bohatý chlapec v pětadvaceti opouští rodnou Anglii a propíjí se kolem světa, aby se nakonec usadil v Mexiku, kde začne psát povídku. Po deseti letech a milionech panáků vznikne příběh *Pod sopkou*... (Paradoxně román dokončil na chatě u Vancouveru, kde během autorovy opilosti došlo k požáru a on utrpěl zranění neslučitelná se životem.)

Poznámka:

Uvedené tituly z nabídky antikvariátu jsou na prodej. Zájemcům jsem k dispozici na mailové adrese milan.haussmann@gmail.com

Milan Hausmann, blog na www.christiania.cz, 2. 2. 2012

Příspěvek ke kritickému umění

Kritické umění, jeho hranice a možnosti

Současnost

„(...) konfliktní oblasti nejsou již více sociálním bojem vertikálního směru naboru s vertikálním směrem dolů, ale jsou jimi spíše horizontální rozdíly mezi mnou a tebou, mezi různými společenskými skupinami: problém tolerance; problém tolerance různých ras, náboženských menšin, a podobně. Tak se základním problémem stala tolerance odlišností.“ (Slavoj Žižek v rozhovoru s Diannou Dilworth [online], *The Believer Magazine* 2004, vol. 2, no. 7)

O několik let později rozvíjí Žižek opět pojem tolerance, tentokrát v poměru k apokalyptické budoucnosti, kde hledá původ lidské neschopnosti se s přicházejícími globálními problémy vypořádat. Neadekvátní interpretace pojmů a dezorientace znemožňují práci s podstatou problému, ze kterého zbyla jenom pojmenování a se kterými se může pracovat jen v bezpečné vzdálenosti. Liberální vidění světa staví mnohem pevnější hranice, než tomu bylo v případě třídního chápání světa. Hranice, které jsou mezi námi na horizontální úrovni, de facto znemožňují kolektivní uvažování a práci v kolektivu. Na příkladě tolerance se ukazuje, jak je společnost strukturována, a s ní i umělec.

„Všechno se stalo otázkou tolerance. Když se podíváme blíže, tolerance je velice podezřelý pojem, znamená ano, tolerujeme se, ale také to znamená, neobtěžuj mě. Což znamená, zůstaň v dostatečné vzdálenosti ode mě.“ (Slavoj Žižek v rozhovoru pro Al Jazeera v pořadu Riz Khan talk show, 12. 11. 2010)

„Uměním bez kofeinu“ nazývá společenské projevy, které jsou tolerované na základě jejich bezobsažnosti, tedy bez potenciálu měnit a být nebezpečné, jedovaté. Okleštěním vyjadřovacích možností univerzální společnosti se schopnost společnosti čelit nastávajícím globálním problémům oslabuje.

Podobně je na tom i umělec a umění, jeho práce „bez kofeinu, alkoholu, cholesterolu, tuků“ jen těžko překlenuje vzdálenosti „já a ty“, „my a oni“, bez ohledu na to, jak provokující je jeho výrazový slovník. Umělec se stejně jako každý jiný občan potýká s nedostatkem odezvy svého hlasu a nestabilitou svého postavení, zájem o něj a jeho myšlení roste pouze v konkurenci s produkty jakékoliv jiné lidské činnosti, která se musí prodat, nebo nemá cenu. Má jen tu výhodu, že jeho společenské postavení mu umožňuje mnohonásobně navýšit hodnotu jeho práce ve velice krátkém čase. Do této role jej nutí okolnosti, na které nemá zásadní vliv.

Konflikt horizontálního a vertikálního společenského vidění je na práci umělce znát. Na jednu stranu usiluje o úspěšnost své práce (zde se pohybuje v horizontálně členěném prostoru konkurence), na druhou stranu si udržuje svobodnou volbu prostředků a idejí své práce (může horizontální struktury narušit). Může nechat obě pojetí v trvalém napětí. Může tedy i rekonstruovat vertikální hodnoty, kam nakonec patří spíše etika než tolerance ve svém dnešním pojetí.

V chaosu pojmů, přejmenovávání a témat umělecké kritiky, který se rok od roku rozrůstá a posunuje od jednoho objektu zájmu k druhému, lze jen těžko nalézt jednotící linku, ale naopak vzniká množství přístupů, které se pak celkem náhodně potkávají, případně vycházejí jeden z druhého nebo si znatelně odporují. Nejednotné, nesourodé a individualizované, ekonomizované kulturní vyjadřování odpovídá dominantnímu chování společnosti obecně a globálně. To ale nevylučuje jiné kulturní proudy, jen je odsouvá do ústraní.

Dnešek je popisován mnoha pojmy, záleží jen na tom, z jaké perspektivy a kdo či která skupina lidí propůjčí svůj poznávací

aparát ke zpracování dostupných dat. Můžeme mluvit o postindustriální, postpolitické, globální, postmoderní, post-postmoderní, liberální, informační či jiné době a její kultuře. Ani příliš nezáleží na tom, který pojem zvolíme, každopádně se jedná o epochu, která se v mnohém zásadně liší od minulosti a jejího kulturního jazyka, a je tedy autentická.

Fredric Jameson, kulturní kritik, rozvinul pojem postmoderny (tedy nám nejbližší kulturní periodu, obecně přijímanou) do různých aspektů současné kultury, spolu se socio-ekonomickými paralelami.

Sám vidí kulturní postmodernu spíše jako kulturní dominantu: „(...) považují za podstatné uchopit postmodernu ne jako styl, ale jako kulturní dominantu, koncept, který umožňuje koexistenci mnoha bodně odlišných, přestože druboradých prvků.“ (Fredric Jameson, *Postmodernism, or, The Culture Logic of Late Capitalism*. Durham: Duke University Press 1991)

Vidí ji tedy jako převládající kulturní postoj, projev, ústřední jazyk se všemi svými nástroji, který nechává jen minimum prostoru pro další varianty, které, aby vůbec byly, se musí nakonec vymezit a popsat pomocí postmoderních prostředků, a tak se samy stávají postmoderními.

Podobně i Slavoj Žižek mluví o ekonomické liberální současnosti (Žižek, 2010), kdy je liberálem téměř každý, ať je kritický, nebo ne. Jedná se o jisté dogma, které si pohrává s vlastní kritikou.

Existuje příbuznost mezi kulturním jazykem dneška a liberální ekonomikou. Ekonomické termíny dominují běžnému životu a jsou donekonečna opakovány, jako by nebylo jiné reality než té ekonomické. S podobným slovníkem se dnes již setkáváme i na úrovni školství (Boloňský proces). A pakliže mluvíme o umění a jeho kritické roli, ani zde se tomuto pojmosloví nevyhneme.

Je celkem diskutabilní, lze-li dnes ještě mluvit o postmoderně, nebo o jiném ústředním kulturním vyjadřování. Je mnoho autorů, kteří hledají nové pojmy pro popis a výklad současnosti, podobně jako tomu bylo při invenci postmoderny samotné. Kupříkladu Alan Kirby mluví o *pseudomodernitě* nebo *digimodernitě*, a považuje konec 90. let za průlom v zavádění nových technologií, vidí v nich hlavní příčinu a motor odklonu od postmoderního vyjadřování (Alan Kirby, *Successor states to an empire in free fall* [online]. *Times Higher Education* 2010).

Hledání nových výrazů k popsání současnosti je zdůrazněním některých jejích aspektů a pokusem je generalizovat. Postmoderně se generalizování vyhýbala. Bude-li současnost jiná, nespíš se bude jednat právě o jistou novou „totalitu“. V principech dnešních již jaksi „zastaralé“ postmoderny vidím dlouhodobý trend, který nepatří jen do sféry kulturní, ale také sociální, ekonomické a dalších. Ať tedy dnes mluvíme o tom či o onom kulturním směru, jsme stále blízko postmodernímu jazyku a světu, který interpretuje. Stále se pohybujeme ve stínu postmoderního vyjadřování.

Spojitosť postmoderny s historickým vývojem ekonomického systému a technologií je často zmiňována autory s marxistickým ekonomickým viděním, kteří sledují vývoj kulturního jazyka a jeho forem jako následek nebo reakci na vývoj trhu a výroby, modernizaci a proměny lidských vztahů zároveň. (Fredric Jameson – a David Harvey, *The Condition of Postmodernity*. Malden [MA], USA: Blackwell Publishing, 2008, oba se s ekonomickým pozadím kulturního projevu vypořádávají.)

Oddělit umění (kulturu) a společenské vývoji (závislý na ekonomickém) v podstatě nelze, ať na lokální nebo globální úrovni. Umělce a jeho aktivity bychom měli vidět v závislosti na společenském prostředí, které nezbytně reflektuje, kritizuje, aktivně

se účastní, nebo naopak před ním utíká do soukromí (ateliéru) nebo do jiných sociálních forem (komunit, organizací...).

Umění kritické, tedy jinak angažované je zvláštní kombinací izolace a účasti. Vysoce kritický pohled na dominující kulturní trendy jej vytlačují z uměleckého trhu, naopak jeho alternativní a rozšiřující praktiky (po kterých je poptávka) ho sunou zpět do centra intelektuálního zájmu a prezentace. Kritické inovativní přístupy k práci (angažování neumělecké veřejnosti, neobjektivnost, antivizualita, vzdělávací aktivity, důraz na obsah atd.) mu dávají šanci ovlivnit, čím umění do budoucna bude.

Trh nabízí umělcům raketový vzestup mezi elity. Zároveň společenská dramata dneška, kterých rychle přibývá, nutí umělce jednat a vyjadřovat se mimo elitní arénu umění. Prostor umění tak expanduje a silně se polarizuje.

Existuje rovněž požadavek států (EU), aby umělec byl předvojem budoucí organizace společnosti (Maria Lind. *The Future is Here* [online]. Vídeň: *Transversal – EIPCP multilingual web-journal* 2006).

Současnost je obdobím akcelerace a není možné postavit definitivní kategorie umění, ty, které se týkají angažovaného umění, patří mezi ty nejkomplikovanější, protože jsou zároveň dokumentací probíhajících společenských změn a expanze umění samotného do mnoha oblastí běžného života, kde umění doposud nebylo aktivní.

Angažované umění, umění spolupráce

„Komunita vzniká skrze naše poznání, že nemáme ‚podstatnou identitu‘ (a s tím související naše rozpoznání, že tento nedostatek identity musí být ve skutečnosti sdílen s ostatními).“ (Grant H. Kester, *Conversation Pieces*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press 2004)

Angažované umění, jinak popisováno i jako kolaborativní, komunitní, participativní, umění intervence, politické umění, umění dialogu... je jedním z alternativních způsobů práce, který usiluje o elementární (často lokální) nápravu negativních následků globálního trhu na netržní mezilidské vztahy. Návrat k nezištné spolupráci a interakci ve svém nejbližším okolí bývá obvykle mimo individuální a obecný zájem, pakliže nesplňuje podmínky vratných a zjištných investic. Odcizení ruku v ruce s pokračující individualizací (jsou to téměř synonyma), patří k podstatným prvkům naší liberální současnosti a jsou první bariérou na cestě spolupráce, a tedy komunitní práce. Zároveň tento nedostatek nekomerční mezilidské spolupráce vytváří přirozenou protireakci. Umělec se tak začíná více zajímat o problematiku mezilidských vztahů a společnosti. Proces tvorby – spolupráce klade v současnosti mnohem větší důraz na morální – etická pravidla – rovnost účastníků (gender, autorství, práce s aktivní komunitou nebo její aktivizace, rovnost v rozhodování...) oproti více omezené a neautorské práci účastníků pod dohledem autora v minulosti (tak do 90. let 20. st.). Představa umělce – mistra svého oboru – je tradičně modernistická. Důraz se dnes přesouvá na výsledný efekt řešení reálného společenského problému a na proces s otevřeným koncem místo na dílo samo o sobě. Taková práce je v ostrém protikladu k produkci umění definitivní estetiky a umění jako zboží.

Podstata umění je fluidní a je otevřená paradigmatickým změnám. Z tradičně vizuálního média se může stát nevizuální nástroj společenské změny. Tendence směrem ven mimo samotnou vizualitu jsou více než patrné. Původně estetický jazyk umění je nahrazován pragmatičtějšími nevizuálními (nebo omezeně – částečně – vizuálními) prvky komunikace. Estetická kvalita umění se dostává do zásadního rozporu s novým pojetím umění jako nástroje komunikace, dialogu a změny.

„Hegemonie oka je v naší kultuře velice silná a změnit závislost na tuto přednostně očné nebo vizuálně orientovanou estetiku, nahradit ji paradigmatickou změnou, která vymění vizuál za velice odlišný druh poslouchání, je otázkou individuální otevřenosti kritice, že to, co tu popisuji, není vůbec umění, ale environmentální aktivismus nebo sociální práce.“ (Suzi Gablik, *The Nature of Beauty in Contemporary Art* [online]. Londýn: *New Renaissance magazine* 1998, vol. 8, no. 1)

Vizualita reprezentuje kvality díla, které jsou atraktivní a snadno prodejná. Je zde patrná příbuznost mezi nevizuálním a nekomerčním a zároveň mezi vizuálním a tržní výměnou.

Každopádně, jakkoliv angažované opticky atraktivní umělecké práce jsou na uměleckém trhu a v médiích úspěšné.

Claire Bishop ve své práci *Společenský obrat, spolupráce a její nesourodost* (*The Social Turn: Collaboration and its Discontents* [online].

Irsko: Publicart 2006) mluví o komplikovaném vztahu angažovaného umění vůči estetice. „Podstatnější je tendence nablížit estetiku (v nejlepším) jako spíše vizuální formu a (v nejhorším) jako elitářskou doménu neomezeného klamu, kompletně podřízenou spektaklu. Paralelně je také tvrzeno, že umění je nezávislou zónou, bez tlaků zodpovědnosti, institucionální byrokracie a přísné specializace.“ (Bishop, 2006)

Angažované – kolaborativní umění je z podstaty možností své práce – tedy neelitářské spolupráce, která práci v komunitě umožňuje, v rozporu s marketingem umění a produktů lidské činnosti obecně. Umění a jeho distribuce lidu – marketing – bylo jednou z hlavních konfliktních zón v zemích rozpadajícího se Východního bloku a bylo u vzniku radikalizujících tendencí ruského akcionismu. Současné projekty spolupráce, které zmiňuje Claire Bishop se vyznačují „prací proti nadvládě tržních hodnot pomocí rozpuštění individuálního autorství v aktivitách spolupráce (...).“

Autorství, dnešní elitní doména umělce, která zároveň reprezentuje jeho právo svobody projevu, práva, které je interpretované téměř jako nadřazené svobodě řadového občana, je kolaborativním uměním ohroženo. Není ovšem problémem i ztráta takového autorství „správně“ zhodnotit a tak „renderovat“ kolektivní dílo v dílo jako produkt s tržní hodnotou a nevšimnout si, jaký byl záměr uměleckého kolektivu.

Jako by trh s uměním zároveň ignoroval existenci umění, které je s trhem v rozporu. To by mohlo být i laicky pochopitelné. Podobně skepticky se vůči trhu s uměním staví umělecký teoretik Boris Groys a zároveň popírá absolutní nezávislost umění.

Tvorba pro trh s uměním, dnes běžná a očekávaná, je právě angažovaným uměním kritizována, takže popírání komerčních principů (celkem logicky) nemusí vyústit v paradoxní úspěšnost na uměleckém trhu. Dokonce se v mnoha radikálnějších případech jedná o vytvoření paralelního „stínového“ světa (umění...), který existuje na bázi sdílení, spolupráci a kolektivismu (viz *Čto dělat, A Declaration on Politics, Knowledge, and Art* [online], 2008). Vizi odloučení angažovaného umění od oficiálního umění v EU představuje Maria Lind v článku *The Future Is Here* (Lind, 2006). Programová kulturní politika Unie a tlaky samoregulačního trhu nenabízí mnoho alternativ a předznamenávají nastupující rozkol v umělecké produkci. Nelze pracovat jako autonomní tvůrce a zároveň hledat místo na zúženém prostoru možné úspěšnosti.

To jsou podmínky, ve kterých se dnešní umění angažované akce a participace pohybuje a je otázkou, jaké pozice bude zastávat v nejbližší budoucnosti, jak bude financovat svoje aktivity, udrží-li si dnešní hybridní financování (veřejná politika a kompromis), nalezne-li svoje pevné místo v jazyce umělecké kritiky a bude-li schopné cokoli ve svém okolí ovlivnit a zároveň ovlivnit paradigma umělecké práce.

Alexander Peroutka
dvě kapitoly z delší práce, psané pro FaVU VUT,
v ateliéru soukromého docenta Mariana Palby,
která je v úplnosti publikována v revui BOX pro rok 2011

